

Kern van dit paper

- Thuiszitten is een maatschappelijk vraagstuk waarvoor een integrale benadering nodig is vanuit jeugdhulp en onderwijs.
- Verzuim kan een voorbode van thuiszitten zijn. Om thuiszitten te voorkomen, moeten alle vormen van verzuim in beeld zijn. Dat is nu niet het geval.
- Er zijn voldoende professionals nodig in de kinderopvang, de zorg en het onderwijs om kinderen en jongeren met een intensieve zorgvraag en hun ouders te ondersteunen. Het Rijk kan helpen om een integrale aanpak op personeelstekorten te ontwikkelen.
- Wet- en regelgeving die belemmerend werkt, zoals leeftijdsgrenzen tussen wetten en schotten tussen onderwijs- en zorggeld, moet worden aangepakt. Er is integraal beleid en ontschotte financiering nodig en bij voorkeur één ministerie voor Jeugd.
- Thuisonderwijs is geen volwaardig alternatief voor schoolgang. Kinderen en jongeren hebben ook contact met leeftijdsgenoten, een sociaal netwerk en een breed ontwikkelingsgericht aanbod nodig. Vrijstellingen voor kinderen en jongeren die thuisonderwijs volgen, leiden er veelal toe dat zij uit beeld raken. Daarom moet worden vastgelegd wie hun ontwikkeling volgt.

Wat verstaan we onder ‘thuiszitten’?

Kinderen en jongeren die geen of minder dan 50% onderwijs volgen, worden ‘thuiszitters’ genoemd. Onder deze groep vallen kinderen en jongeren die om allerlei redenen niet (volledig) naar school gaan. Bijvoorbeeld omdat ze een beperking hebben, gepest worden of extra ondersteuning nodig hebben. Een deel van hen krijgt thuisonderwijs. Een groot deel krijgt echter helemaal geen onderwijs. Het aantal thuiszittende kinderen en jongeren neemt de laatste jaren toe en de vrijstellingen op grond van artikel 5a en 5b van de Leerplichtwet stijgen¹. In het huidige stelsel is soms een vrijstelling van onderwijs nodig om passende zorg te kunnen krijgen. In schooljaar 2021/2022 waren er volgens het ministerie van VWS 3.181 thuiszitters. Een schooljaar eerder waren dat er 2.212. Dat is een stijging van meer dan 43%². Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) schat het aantal op ongeveer 3300. Volgens ouder- en belangenverenigingen gaat het om aantallen tussen 15.000 en 20.000. Het verschil wordt veroorzaakt door het ontbreken van een eenduidige definiëring van een thuiszitter³.

Waarom is thuiszitten een probleem?

Jongeren die in één schooljaar regelmatig (10% of meer afwezig) niet naar school gaan, hebben dertien keer meer kans ook in het volgende schooljaar afwezig te zijn. Jongeren die in de eerste maand van het schooljaar regelmatig afwezig zijn, hebben zeven keer meer kans om de rest van het schooljaar afwezig te zijn⁴. Dit zijn zorgwekkende cijfers. Geen onderwijs volgen bedreigt de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Zij missen niet alleen onderwijs, maar ook structuur, omgang met leeftijdsgenoten, een sociaal netwerk en brede ontwikkelingskansen. Op termijn kan dat ook tot problemen leiden bij economische, sociale en maatschappelijke participatie. De Kinderombudsvrouw heeft op 12 april in een [brief](#) haar zorgen gedeeld met de minister van OCW over het groeiende aantal thuiszitters. Kinderen en jongeren die thuiszitten gaven hun leven volgens haar onderzoek in 2022 gemiddeld een 4.5. De noodklok luidt opnieuw.

¹ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-391a18920a131abde1fcc0d824a303b14641fdb9/pdf>

² <https://www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/wp-content/uploads/2024/04/Presentatie-Irma-de-Wit.pdf>

³ <https://www.kinderombudsman.nl/system/files/inline/Signaalbrief%20thuiszitters%20.pdf>

⁴ Graczyk, P. (2022, 17 mei). Masterclass Shifting the Paradigm to a Focus on Attendance & Prevention

Wat doen samenwerkingsverbanden om thuiszitten tegen te gaan?

Al jarenlang wordt door veel verschillende partijen geprobeerd om het aantal kinderen en jongeren dat thuiszit te verminderen en – beter nog – thuiszitten te voorkomen. Samenwerkingsverbanden en gemeenten hebben hierin een wettelijke taak. Zij moeten er samen voor zorgen dat kinderen en jongeren die niet naar school gaan, zo goed mogelijk worden begeleid terug naar school of naar een andere passende plek. Hiervoor werken samenwerkingsverbanden en gemeenten, leerplicht, jeugdhulp en jeugdgezondheidszorg intensief samen met kinderen, jongeren en ouders.

In veel regio's is een Thuiszittersaanpak vastgesteld waarin afspraken zijn gemaakt over het voorkomen en terugdringen van thuiszitten. Deze afspraken gaan over het registreren van verzuim, het signaleren van risico's op thuiszitten, het organiseren van gesprekken met kinderen, jongeren en ouders om goed te luisteren wat zij nodig hebben, het samen organiseren van passende hulp en het volgen en evalueren van de effecten daarvan. En over de haalbaarheid om terug naar school of naar een andere passende plek te gaan⁵. Er wordt ook afgesproken wie welke taken heeft en wat de stappen zijn vanaf het eerste signaal tot aan de inzet van hulp en ondersteuning⁶. Een van de belangrijkste onderdelen van deze samenwerking is in contact blijven met kinderen, jongeren en ouders en samen zoeken naar oplossingen die werken. Een mooi voorbeeld daarvan is [hier](#) te lezen.

Waarom lukt het onvoldoende om dit probleem op te lossen?

Ondanks veel mooie resultaten heeft de intensieve samenwerking tot nu toe niet geleid tot minder thuiszitters en een oplossing voor dit vraagstuk. Dat heeft verschillende oorzaken⁷:

1. Het Rijk heeft strikte bestedings- en verantwoordingseisen gesteld aan budgetten voor zorg en passend onderwijs. De mogelijkheden zijn beperkt om onderwijsgeld in te zetten voor kinderen en jongeren met een vrijstelling en een grote zorgvraag. Ook de mogelijkheden om zorggeld in onderwijs in te zetten, zijn op dit moment beperkt of incidenteel. Geldstromen zijn bovendien enorm versnipperd, vaak tijdelijk en afhankelijk van lokale politieke keuzes. Dat maakt het lastig om een langjarige en integrale aanpak met structurele financiering te ontwikkelen. Bovendien leiden de financiële en personele tekorten in de jeugdhulp tot wachtlijsten voor passende zorg en daarmee onbedoeld tot meer thuiszitters.
2. Instanties die met een jongere of een gezin in aanraking komen zijn georganiseerd rond hun eigen wettelijke opdracht en gaan vaak aan de slag vanuit hun eigen specialisme. Bij thuiszitters speelt echter vaak een stapeling van ernstige individuele problemen, problemen in de thuissituatie én problemen op school. Deze complexe problematiek kan niet worden opgelost door eenzijdige procedures te volgen of deelproblemen aan te pakken. Hierdoor blijven het echte vraagstuk van een kind of jongere en achterliggende oorzaken vaak onderbelicht.
3. Er is al enige tijd sprake van groei van het gespecialiseerd onderwijs en een toenemend beroep op jeugdhulp. Die druk op het stelsel komt onder andere doordat meer kinderen en jongeren vanuit dagbesteding en zorg gaan deelnemen aan onderwijs. Dat het lukt om meer onderwijsdeelname mogelijk te maken, is een positieve ontwikkeling. Dat dit leidt tot intensievere zorgvragen en wachtlijsten is een ongewenst en onbedoeld bijeffect. Kinderen en jongeren die hulp nodig hebben om weer naar school te gaan, moeten daar nu lang op wachten. De personele en financiële tekorten in de kinderopvang, onderwijs en zorg verergeren dat.

⁵ Zie bijvoorbeeld: <https://www.onderwijscollectiefvpr.nl/wp-content/uploads/2023/02/Aanpak-thuiszitters-Onderwijscollectief-VPR.pdf>; <https://www.szwveerland.nl/wp-content/uploads/2020/02/5.19-Thuiszitterspact-regio-Eemland-1.pdf>

⁶ Zie bijvoorbeeld: https://www.sterkvo.nl/wp-content/uploads/2023/09/DEF2_2023_Routekaart_Thuisblijvers_Buurtteam-sept.pdf

⁷ Joosse, H., Teisman, G., Verschoor, S., & Van Buuren, A. (2019). Wanneer vele handen het werk niet lichter maken (Een complexiteitsbenadering voor gezinnen en instanties met multiproblematiek). Geraadpleegd van <https://repub.eur.nl/pub/115748>

Wat moet er volgens de samenwerkingsverbanden gebeuren?

Volgens de samenwerkingsverbanden is het volgende nodig om thuiszitten verder aan te pakken:

1. **Erkenning van de complexiteit.** Thuiszitten is een maatschappelijk vraagstuk waarvoor een integrale benadering nodig is vanuit jeugdhulp en onderwijs. Een benadering waarin individuele problemen en mogelijkheden in de context van thuis, school en leefomgeving worden gezien om een passende oplossing te vinden voor het echte vraagstuk en de achterliggende oorzaken. De samenwerkingsverbanden zijn blij met de politieke aandacht voor dit onderwerp. Hiervoor moeten wel alle betrokken partners aan tafel zitten: kind en jongere, gemeenten, jeugdhulp, jeugdgezondheidszorg, onderwijs, samenwerkingsverbanden.
2. **Zicht op de doelgroep.** Om thuiszitten te voorkomen, moeten alle vormen van verzuim in beeld zijn. Discussies over de definitie van thuiszitten en verzuim hebben veel tijd en energie gekost in de afgelopen jaren en ertoe geleid dat we nog steeds geen goed en compleet beeld hebben van de omvang en kenmerkende factoren van de doelgroep. Opvallend gedrag, waaronder verzuim, is een signaal waar een tijdig en integraal antwoord op moet komen in plaats van een te snelle verwijzing naar gespecialiseerd onderwijs of jeugdhulp⁸. De samenwerkingsverbanden ondersteunen het pleidooi om te investeren in een sterke pedagogische basis voor kinderen en jongeren: een stevig netwerk, goede voorzieningen en ruimte voor ontmoeten en samen leren⁹.
3. **Integraal beleid.** Er is integraal beleid en ontschotte financiering nodig. Gemeenten en samenwerkingsverbanden moeten de ruimte krijgen en de wil hebben om geld in te zetten waar dat het meeste bijdraagt aan de bedoeling: kinderen en jongeren die thuiszitten weer aan het onderwijs te laten deelnemen. Zorg voor een oplossing voor stelselzaken die een integrale benadering belemmeren, zoals de scheiding tussen jeugd- en volwassenen GGZ, de schotten tussen onderwijs- en zorggeld, en stel procedures op vanuit één integrale opdracht.
4. **Voldoende professionals.** Er zijn voldoende professionals nodig in de kinderopvang, de zorg en het onderwijs om kinderen en jongeren met een intensieve zorgvraag en hun ouders te ondersteunen. Het Rijk kan zowel op de aanpak van tekorten als op het anders opleiden meer en samenhangender beleid voeren dan nu het geval is.
5. **Terugdringen van vrijstellingen.** Thuisonderwijs kan een tussenvorm zijn als schoolgang tijdelijk niet mogelijk is en helpen om achterstanden als gevolg van thuiszitten te voorkomen. De samenwerkingsverbanden vinden dat thuisonderwijs geen volwaardig alternatief is voor schoolgang. Kinderen en jongeren hebben ook contact met leeftijdsgenoten, een sociaal netwerk en een breed ontwikkelingsgericht aanbod nodig. Vrijstellingen voor kinderen en jongeren die thuisonderwijs volgen, leiden er veelal toe dat zij uit beeld raken. Daarom moet worden vastgelegd wie hun ontwikkeling volgt.

Tot slot

Het is een taak van het Rijk om op landelijk niveau in bovengenoemde voorwaarden voor een integrale aanpak te voorzien en van de regionale en lokale partners om die integrale aanpak waar te maken. We hopen dat dit paper helpt om het gesprek daarover samen voort te zetten.

⁸ [Niet thuisgeven. Onderzoek naar thuiszitters. Schooluitval. \(kohnstamm.nl\)](https://www.kohnstamm.nl/niet-thuisgeven-onderzoek-naar-thuiszitters-schooluitval)

⁹ Een sterke basis door krachtige samenwerking. Notitie van VNG, PO-Raad, VO-raad, MBO Raad en BMK, in verbinding met de sectorraad GO, netwerk LPO en sectorraad samenwerkingsverbanden VO (september 2022); <https://www.nji.nl/pedagogische-basis/de-pedagogische-basis-in-het-kort>.